

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת כי תבא תשפ"א

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי (כו, ה)

פירוש רש"י: בקול רם. יש לפרש על פי מה דאיתא במסכת ברכות שאסור להגביה קולו בתפלתו, לפי שנראה מקטני אמנה שסובר שאין הקב"ה עונה לחש ובוהן לבבות ומחשבות חס ושלום. והנה לפי זה אם אדם אומר בתפלתו דבר שנודע מזה לכל העולם שהקב"ה בוהן לבבות ויודע מחשבות, אזי רשאי להתפלל בקול רם.

והנה כאן הוא אומר "ארמי אבד אבי" שלבן ביקש במחשבתו לעקור את הכל, וה' הצילנו מידו, שהיה יודע את מחשבתו, ובוהן את לבבו. ואם כן בכהאי גוונא רשאי לומר בקול רם. וזה הוא שפירש רש"י וענית ואמרת בקול רם וקשה הלא אסור להגביה קולו בתפלתו לזה אמר ארמי אבד אבי משום הכי מותר להגביה את קולו. (חנוכת התורה)

לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (כו, יג)

איתא במדרש (פר' עקב) שפעם בא רבי פנחס בן יאיר לעיר אחת ושאלוהו אנשי העיר עצה על העכברים שאוכלים להם את התבואה בכמויות מופרזות, וענה להם שכנראה אינם זהירים בהפרשת תרומות ומעשרות, ואכן תיקנו את דרכם ונפסק המכה.

עוד יש בגמ' (הוריות יג, א) שהאוכל ממה ששיירו העכברים משכח את תלמודו. לפי"ז הפשט בפסוק, "לא עברתי ממצותיך" – דהיינו שהקפדתי לעשר כמו שנדרש. ולכן "ולא שכחתי" כי הרי לא הגיעו אלי העכברים...

(מפרשים)

השקיפה ממעון קדשיך (כו, טו)

כתב רש"י "השקיפה ממעון קדשך - עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות שאמרת אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם", מדוע הביא רש"י דוקא את הברכה של ונתתי גשמיכם?

ואפשר לומר על פי מה שאמרו חז"ל במסכת תענית "בעוון צדקה, שפוסקים ואינם נותנים, גשמים נעצרים", לכן, כאשר אמר "עשיתי ככל אשר צויתני" שקיימתי מצות מנתנת עניים, אם כן סרה הסיבה של עצירת גשמים, לכן מבקשים שיעשה הקב"ה מה שהבטיח ונתתי גשמיכם בעתם.

(ילקוט הגרשוני)

והיית רק למעלה ולא תהיה למטה כי תשמע אל מצות ה' אלקיך אשר אנכי מצוך היום לשמו ולעשות (כח, יג)

צריך להבין למה כפל הכתוב לומר שלא תהיה למטה, הרי כבר אמר והיית "רק" למעלה? עוד יש לדקדק שהמילים "כי תשמע וכו'" מיותרים לכאורה שהרי כל הפרשה עוסקת בעושיין רצונו של מקום?

ואפשר לבאר לפי דברי הגמרא (ברכות ה, א) "לא כל אדם זוכה לשת"י שלחנות" (להיות תלמיד חכם ועשיר), והטעם, כי רצה ה' לזכות את ישראל שלא יאכל עולמו בחייו בעוה"ז, ולכן מי שהוא למעלה בענייני עוה"ב מוכרח על פי הרוב שלא יהיה לו במעלה בענייני עוה"ז, כדי שלא יקופח קצת משכרו, וכדברי חז"ל (קידושין לט, ב) "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא",

אמנם, מצאנו בפסוק "ובאו עליך כל הברכות", שמשמע שיש כן שכר בעוה"ז, אלא שמה שמשלם ה' שכר לאדם הוא בעד מה שהוא עתיד לעשות מצוה, על ציפיותו לעשיית המצוה, ועדיין לא עשאה, שכר זה ניתן גם בעוה"ז. אי"כ יש די בשכר זה שיהיה גם בענייני עוה"ז למעלה, ושכר המצוה עצמה לא יקופח, וזה שהבטיח והיית רק למעלה בכל ענייניך, ולא תהיה למטה כלל אפילו בענייני עוה"ז, ולכן ממשיך הכתוב ואומר שאם תשאל איך יתכן שיקבל שכר בעוה"ז, זה יהיה "כי תשמע" לשון עתיד, שעדיין לא עשית את המצוה.

ומדוקדק בזה מה שסיים "אשר אנכי מצווך היום לשמור" מלשון "ואביו שמר" שימתין האדם תמיד מתי תבוא מצוה זו לידי ואקיימנה, ובזה

נתרבה שכרו יותר על העתיד ויספיק המעט השכר שהוא לכל טוב עוה"ז ויזכה לב' שלחנות.

(עפ"י ערבי נחל)

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה (כח, ג)

ברוך אתה בעיר - שיהא בית הכסא סמוך לשולחן (בבא מציעא קז ע"א) רבי שלום שבדרון זצ"ל מספר, שפעם ישב חסיד סלונים בתוך חבורת משכילים. הם דברו על הצורך החיוני ללמוד לימודי חול באוניברסיטה, והביאו ראיה לדבריהם, שהרי אפילו הרמב"ם היה בקי גם בחכמות חיצוניות.

החסיד שמע את הדברים, חייך ואמר: אמשול לכם משל למה הדבר דומה: היה פעם יהודי עני ואביון, בכל אשר פנה - ההצלחה לא האירה לו פנים. עז היה רצונו להתפרנס בכבוד, אך מה יעשה ומשמים גזרו אחרת. באין בידו תעסוקה אחרת להעסיק את עצמו, הלך לבית הכנסת והצטרך לשיעור דף היומי הנמסר על ידי רב המקום.

אחרי כמה ימים, הגיעו לדברי הגמרא במסכת שבת (כה ע"ב): "תנו רבנן: איזה עשיר? נו, איך נעשים עשירים? התעורר מיודעינו, ואז הוא שומע את הרב מקריא מתוך הגמרא: "... רבי יוסי אומר: כל שיש לו בית הכסא סמוך לשולחנו".

בשמעו דברים אלו שמח בלבו - הנה, יש תקוה! הלא גם לו יש את היכולת להתקין בית הכסא סמוך לשולחנו...

רץ הביתה ואמר לאשתו: "קחי את הילדים לגן ותחזרו מחר" ... הביא פועלים, אשר חפרו חור בתוך הבית באמצע הסלון, כיסה אותו במכסה דק - והנה שירותים בתוך הבית!

אשתו חוזרת לבית, רואה את השירותים החדשים ושואלת אותו: "מה זה?"

אמר לה בעלה: "את יכולה ללכת ללוות כספים, תוך שבוע אנחנו עולים על דרך המלך, עשרינו מובטח!"

תוך יומיים אשתו והילדים ברחו מהבית... אחרי שלושה ארבעה ימים כל השכנים עזבו. אבל הוא החזיק מעמד כי הבין שבשביל כסף צריך להקריב הרבה, אבל כשהמצב החמיר עוד יותר ונעשה בלתי נסבל - גם הוא עזב.

ואז הוא פנה לרב בתלונה: "הלא שמעתי ממך בשיעור שמי שיש לו בית הכסא בבית הוא עשיר!"

אמר לו הרב: "שוטה שבעולם, לא כתוב שכך נהיים עשירים. כתוב שמי שיש לו בית הכסא סמוך לשולחנו זה סימן שהוא עשיר, ויש ברשותו בית רחב ידים, מרווח, עם ארבעה וחמישה חדרים, שאת אחד מהם יכול הוא בקלות להפוך לבית הכסא, אבל אם הוא דלפון, אין באפשרותו לעשות בית הכסא בביתו, כי יצטרך לעשות זאת באמצע הסלון, כמוך, וזה דבר בלתי נסבל".

וכך, אמר החסיד לאותם משכילים: "אתם מדברים על הרמב"ם? אצלו ידיעת החכמות החיצוניות היא סימן לעשירות של תורה, אבל אתם, כיון שהנכם עניים בתורה - אין בלבכם מקום לחכמות חיצוניות, ואם בכל אופן תתעקשו לעסוק בהן - סופכם שחכמתכם כולה תהא מסרחת ונאבדת".

(ומתוק האור)

ארור מכה רעהו בסתר (כז, כד).

ביאר רש"י: "על לשון הרע הוא אומר". ידוע הסיפור על הגאון מוילנא זצ"ל, מהתקופה בה ערך גלות, שפעם נסע עם בעל עגלה גוי, והחמור, בהנהגת בעליו, נכנס לשדה פרטי שבצד הדרך ואכל מהתבואה שבה. הגוי, שראה לפתע את בעל השדה מתקרב נמלט והתחבא בסביבת מקום, בעל השדה ניגש אל הגאון שישב בעגלה והפליא בו את מכותיו, הגאון לא גילה שהגוי הוא זה שגנב משום שלא רצה לדבר לשון הרע על בעל העגלה הגוי, שהיה אשם בנזק שגרם החמור.

יש מימרא בטעות שעל הר גריזים רואים שהוא מבורך באילנות, ולא הר עיבל, וכ"כ בחומש רש"י, וזה לא נכון, כי עיני ראו ולא זר שהר עיבל יותר מבורך מהר גריזים, וכדברי החת"ס. וכן נאמר בנביא ספר שופטים שהיה צדיק גדעון, ושם נאמר שעלה על גריזים ודיבר דברי תוכחה, וכ' הכלי יקר בני"ך שכשעומדים על הר גריזים מסתכלים על עיבל ומברכים אותו, וכן להיפך. (הגרמ"י רייזמן)

מאוצרות המגידים

מצוות ביכורים

רבותי, תפתחו משנה בביכורים, תפתחו רמב"ם בהלכות ביכורים, מה היה סדר הביכורים?

אדם היה רואה תאנה שבכרה, היה קושר עליה גמי, היה רואה רימון שבכר, היה קושר עליו גמי. אבל האדם הזה, אם הוא היה גר בצפת, או גר באחד המושבים בצפון, אם הוא היה צריך לעלות לירושלים, הוא היה משבית את עצמו ממלאכה שבועיים ימים, או לפעמים חודש ימים, כי אסור ללכת לירושלים, יותר משתי ידות ביום. הולכים בכנופיה, כל אנשי מעמד, מתכנסים לעירו של מעמד, יש שור שהולך לפניהם, חליל מגן, וכל הדרך שרים {תהילים קכ"ב, א} שמחתי באומרים לי בית ה' נלך אדם שיש לו בחצר, כמה עצים, עצים של רימונים, עצים של תאנים, הוא אפילו לא חקלאי, משבית עצמו ממלאכה.

הוא עובד בתור חייט, בתור סנדלר, הוא סוגר את העסק שלו לחודש ימים, עולה לירושלים עם כמה רימונים או תאנים, וכשאלתו של האלשיך הקדוש – מה כל החרדה הגדולה הזאת, על מה שאדם מביא פחות משווה פרוטה, ומשבית עצמו ממלאכה חודש ימים, למה?

כי עיקר המצוה של הבאת ביכורים, באה לבטא את ענין הכרת הטובה. אדם בא להכיר טובה, על תאנה ורימון. אדם כזה ידע להגיד תודה רבה, על השפע הגדול שהקב"ה נתן לו.

אומר הגאון ר' עקיבא איגר, בביאורו לפסוק שאנחנו אומרים אותו {תהילים נ, כג} **זובח תודה יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלקים.**

זובח תודה – אדם שיודע להגיד תודה, על מה שהוא מקבל מהקב"ה, הוא שם לעצמו דרך, שיראה בישועת ה'. הקב"ה יושיע אותו.

לכן, כשאדם מביא ביכורים, הוא יכל לבוא ולעמוד בעזרה ולהגיד – ריבונו של עולם, אני לא זז מפה, עד שתעשה את צרכי היום. למה??

זובח תודה – אדם שיודע להגיד תודה, אדם כזה יכל לבוא ולדרוש מהקב"ה, כי הקב"ה אומר **שם דרך אראנו בישע אלקים**, אדם כזה, מובטחת לו הישועה מהקב"ה.

כותב רבינו יונה {שערי תשובה, שער רביעי} – וכן בענין ההודאה על הטובה נאמר {תהלים נב} אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידך. פירושו – אודך על הטובה שעשית עמדי. ובעבור זה אקוה להתמדת טובתך. ונאמר {שם קטז} כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא {שם} צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא.

אם אלה פני הדברים, נוכל להבין יסוד נפלא, בסדר העבודה שלנו, שנחיל לומר אותם, בע"ה החל מראש השנה, ועד למוצאי יום הכיפורים.

סדר התפילה שתיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה, להוסיף בתפילה, בימים הנוראים ובעשרת ימי תשובה, כמה וכמה תוספות. יש תוספות שמעכבות, שזה "המלך הקדוש", אם לא אמר, חוזר, ומשם ואילך, לא חוזר. "המלך המשפט" לא חוזר, וארבעת התוספות הנוספות, לא חוזר.

מי ששם לב, הסדר של הבקשות מתחיל בהתחלה במינימום – זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך אלקים חיים, מבקשים את המינימום – חיים.

אמנם זה לא מינימום, אלא מקסימום, אבל מבקשים את המינימום שבחיים. משם ואילך, באה הבקשה – מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים. מקודם ביקשתי רק חיים, איזה חיים?

יש כל מיני סוגים של חיים – יש בני-אדם שנוקראים חיים, אבל רח"ל הם צמחים, אבל זה חיים מינימליים.

אז אנחנו מבקשים – ריבונו של עולם, אני מבקש ממך מינימום של חיים, אבל חיים ברחמים.

רחמים, פירוש הדבר, שאני יוכל ללכת על הרגלים, שאני יוכל לאכל לבד, לשותות לבד, ואני יוכל ללמוד לבד – זה חיים ברחמים.

ובסוף התפילה, פתאום הוא אזור אומץ – **וכתוב לחיים טובים כל בני ברייתך.** הוא כבר דורש! לא רק חיים ברחמים, אלא חיים טובים!

ריבונו של עולם, אולי אני יסביר למה אני מתכוון 'טובים' – "ובספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וישועה ונחמה וגזרות טובות..."

מאיפה פתאום אתה מקבל כאלה שרירים? לפני עשרים דקות, ביקשת רק קצת לנשום בלי בלון, פתאום יש לך רשימה, ואם זה לא מספיק, יש אחרי זה, עוד 44 'אבינו מלכנו', מאיפה בא לך האומץ הזה???

התשובה פשוטה מאוד – בהתחלה, אתה רק מבקש, אחרי שאתה אומר מודים אנחנו לך על חיינו המסורים בידך...

הרי הדברים מבהילים! כל תורתו העצומה של הגאון מוילנא לא היתה מצילה אותו מדינה של גיהנום אם רק היה אומר שלוש מילים: "זה לא אני!!" ובסך הכל לגאון היתה סיבה טובה לומר זאת בכדי להינצל ממכותיו של בעל השדה, ומה גם שמדובר על גוי.

מה נענה אנן, יושבים סתם כך בארוחת ערב ומדברים דברי גנאי על הזולת! הרי אנחנו לא נמצאים בחשש שיכו אותנו, ובכל זאת מדברים! ועל יהודי! נורא נוראות!

(יחי ראובן)

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל (כח, מז)

יש מדרש על פסוק זה "זהו עונג שבת", וצריך ביאור. מובא בשם הרה"ק מאוסטרופולי, על הפסוק "עין תחת עין" שדרשו בזה חז"ל שצריך לתת ממון, וביאר שזה מרומז בפסוק שתחת האותיות "עין" אחרי הע' – פ'. אחרי הי' – כ'. ואחרי הני' – ס'. אותיות כסף. כעין זה כתב כאן בספה"ק "אגרא דכלה", שנרמז בזה שלא קיימו עונג שבת כמו שצריך, ונרמז בפסוק תחת אשר – האותיות שאחרי "אשר" אחרי הא' – ב'. אחרי הש' – ת'. ואחרי ר' – ש'. אותיות שבת.

בשם הרה"ק מקאצק ז"ע מובא, שפירש "לא עבדת את ד' אלוקיך – בשמחה". שעשית את העבירות בשמחה עם 'גישמאק', וזה העוון החמור.

השיבך ה' מצרים באניות (כח, מח)

נשאל הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מהי ההדגשה "באניות"?

והשיב, שיש במדרש איכה (פר' ד' סי' כ') "פעם אחת באו שונאין על ישראל, ושלחו ישראל שלוחים אצל פרעה נכה, כשהוא מפרש בים הגדול (פרעה נסע אז באניה בים הגדול). רמז הקב"ה לשלדוניהן של המתים הטבועים בים (שיצופו על פני המים), והיו שטין על פני המים, (כשראו זאת המצרים) אמרו המצרים שבספינות אלו לאלו: מה טיבן של שלדות הללו? אמרו להם: אבותיהם של בני ישראל אלו, תחת אבותיכם המצרים עמדו, ועמדו (בני ישראל) והטביעו אותם במים. אמרו שרי הצבא המצריים: וכך עשו בני ישראל לאבותינו ואנחנו הולכים ומסייעין להם! מיד חזרו" (המצרים בספינותיהם למצרים) ע"ש. וזוהי הקללה, שהרי אפשר ליקחן למצרים גם שלא דרך הים, ו"באניות" היינו דרך הים, כדי שיהיה הנ"ל.

(דרך שיחה)

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת (כח, טא)

איתא במדרש, "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתובה בספר התורה הזה – זה מיתת צדיקים", (הובא ביערות דבש ח"א דרוש ד') והיכן זה נרמז? תירץ על זה הגאון רבי בצלאל ראנשבורג מוילנא שהכוונה כי בכל ספר מחמשה חומשי תורה תמצא מיתת צדיקים, בספר בראשית – מיתת האבות הק', ועוד. בספר שמות – ימית יוסף וכל אחיו. בספר ויקרא – מיתת נרב ואביהו. בספר במדבר – מיתת אהרן ומרים. אבל בספר דברים לא נזכרה מיתת שום צדיק.

והגם שנאמר בסוף התורה "וימת שם משה" ב' תשובות בדבר: א' שבעת שאמר משה הפסוק "גם כל חלי" עוד היה חי. ב' הלא מרע"ה אשר הי' עניו מאד, בטח לא החזיק עצמו לצדיק... וזה שאמר גם כל חלי אשר לא כתוב בספר התורה "הזאת" כלומר בספר דברים, זה מיתת צדיקים.

(מגד ירחים)

עוד יש מפרשים בזה, שהנה כתיב (ישעי' סג, ט) "בכל צרתם לו צר", ויש בזה "קרי" ו"כתיב", שה"קרי" הוא לו צר, וה"כתיב" זה לא צר. ובדרך כלל הרי הולכים לפי ה"קרי" שהקב"ה משתתף בצרותיהם של ישראל.

אבל במיתת צדיקים, הרי "יושב בערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק", וזה צער רק לנו ולא לשכינה. א"כ לגבי מיתת צדיקים זה הולך לפי ה"כתיב" שלא צר. וזה הפשט "מכה אשר לא כתיב" שהולכים לפי ה"כתיב" "אשר לא צר" – זה מיתת צדיקים.

(מפרשים)

אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים (כז, יב)

כתב השלה"ק דבפ' כי תבא למדנו שהברכות ניתנו על הר גריזים והקללות על הר עיבל, והמזבח בנו על עיבל, ושם הקריבו שלמים ושם נאמר 'ושמחת לפני השם אלקיך', ומצות שלמי שמחה ביום טוב נלמד בגמ' חגיגה מה הפסוק 'וזבחת שלמים ואכלת', והקשה החזקוני איך עושים יום טוב על הר הקללות ולא על הר הברכות? ותירץ שהוא לחזק את ששת השבטים שנתנו להם לעלות בהר של הקללות, לראות נחמה וליישב דעתם. ולכן 'ובנית שם מזבח', ללמד ששכינה נמצאת גם ביניהם.

והחת"ס תירץ באופן אחר, כי הקללות שהיה על הר עיבל, היינו שמדברים לדור של צדיקים שרוב הציבור הם כראוי, ורק כמה יחידים עוברים עבירות בסתר, כנ"ל שכל אלו הי"א הם עבירות בסתר, מתי עוברים עבירות בסתר, כשכל הציבור הם יראים ושלמים, אך הר גריזים נותנים ברכה ליחידים שהם עובדי ה', ברוך אשר לא יכה את רעהו בסתר, כי רוב הציבור עוסק עם לשון הרע, רק יחידים הם בסדר גמור, כי הר גריזים שם הטמין יעקב אבינו את העבודה זרה, תחת האלה, כמ"ש תוס' בחולין שהכותים מצאו שם יונה תחת הר גריזים, נמצא שהר גריזים טמון בו ע"ז, משא"כ בר עיבל, רוב הציבור הם יראים וכשרים, לכן בנו שם את המזבח ואכלו שלמים בשמחה.

אדם שיודע להגיד 'תודה רבה', ולהשתחוות לקב"ה, אם אדם בא בצורה הזאת, זה כמו שהוא הביא ביכורים .

מביא ביכורים ואומר "איני זז מכאן, עד שתעשה בקשתי היום". למה? כי אתה יודע להגיד 'תודה רבה'.

אדם שיודע להודות לקב"ה, אדם כזה יכל לבקש!

לכן, רבותינו בישיבה, תמיד היו אומרים, שכל אחד ואחד, כשמגיעים העשרה ימים האחרונים לפני ראש השנה, כל אחד צריך לשבת עם עצמו, לא לחכות לסדר התפילה, שעה ביום לפחות, ולעשות חשבון נפש עם עצמו. הקב"ה נתן לך שנה שלמה ב"ה, אתה חי ב"ה, פרנסה, בריאות... על כל דבר ודבר אפשר להודות.

ואילו פינו מלא שירה כים ולשונונו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלקינו... כמה בן-אדם צריך להודות! ב"ה יש לו פרנסה, יש לו אישה, ילדים, נחת...

הרי על כל רגע, אנחנו צריכים להודות ולהלל, ולכן, העשרה ימים האלה שנותרו לנו עד ראש השנה, ודאי שכל אחד צריך לתפוס את עצמו, כמה דקות ביום, 10-20-30 דקות, לשבת ולהודות לקב"ה, לא רק בסדר התפילה! (ברוך שאמר)

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (כח, י) מה פירושה של ברכה זו?

אומרת על כך הגמרא (ברכות ו, א): "תניא, רבי אליעזר אומר אלו תפילין שבראש".

מסופר שבאחד הימים, כאשר רבינו הגר"א ז"ל היה שרוי בעיצומה של הגלות שערך, הנתנפלו שודדים על בעל הבית שבו התארח. הוא שמע צעקות נוראות ומיהר לצאת מחדרו, לברר את פשרו. כשראו השודדים את התפילין, תיכף ומיד הניחו לבעל הבית וברחו בבהלה מרוב פחד.

לאחר שנרגע, שאל בעל הבית את הגאון: "מה הוא הדבר שעשית? איך גרמת להם שיברחו מרוב פחד?". האכסנאי ההוא עדיין לא ידע עם מי יש לו עסק, הוא לא הבין שמדובר ברבן של כל בני הגולה, וחשב שהוא סתם אורח, ולכן הקשה: "איך זה יכול להיות?".

אמר לו הגאון: "הרי זה מפורש בכתוב 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'..."

עכשיו בעל הבית בכלל לא הבין, והוא חזר והקשה: "אם כן למה מהתפילין שלי הם לא נבהלו? מה יש בתפילין שלך שהבריח אותם?".

השיב לו הגאון: "רבי אליעזר הגדול לא אמר: 'אלו תפילין שעל הראש', אלא: 'אלו תפילין שבראש', הם לא התיירו מהתפילין שעל ראשי, אלו אינן שונות משלך, הם נבהלו ונרעשו מהתפילין שבתוך הראש שלי".

תפילין שבראש צריכים להיות כמו שאומרים ב"לשם יחוד" שלפני הנחת תפילין: "ועל הראש נגד המח, שהנשמה שבמחמי עם שאר חושי וכווחותי, כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך". כשבתוך הראש מונחים התפילין, כשהמח כולו משועבד לעבודתו יתברך - עמי הארץ רואים זאת ומתייראים.

מסופר על הרב מפוניבז' זצ"ל, שפעם עם ה"חזון איש" זצ"ל במונית באחת הערים בארץ. בימים ההם עוד לא היה חשש כל כך גדול מנסיעה בשכונות ערביות, ואכן, בדרכם חלפו שני גדולי הדור באחת מן השכונות הללו. אלא שבדיקו אז טמנו כמה פרחים מארב למונית, והחלו לידות לעברו אבנים. הנהג חשש מאוד מפניהם, אבל ה"חזון איש" ביקש ממנו לעצור. הוא פתח את הדלת, ונהג המונית נזעק בבהלה: "הרב, הזהר נא, הרי הם עלולים לפגוע בכם". אולם החזון איש לא שמע לאזהרותיו, הוא יצא ונעמד מול הנערים הפוחזים, ומיד כשראו אותו - ברחו משם כולם כל עוד נפשם בם.

שמעתי מרבי אליקים שלזינגר מלונדון, שהיה מקרה עם בת ממשפחה חילונית שחפצה לחיות חיי תורה. היא הוטרדה בפנימייה של מוסד לבנות, והשלטונות ראו בכך ענין חמור מאוד, ממש כמו חטיפה, ממש כמו בפרשת יוס'ה שוכמכר הידוע.

במהלך החקירה, היו אמורים חוקרים להגיע לביתו של מרן החזון איש, כדי לחקור אותו בענין. הם חשדו בו שיש לו יד בכל הפרשה, וחשבו אפילו להאשים אותו בחטיפה.

סיפר רבי אליקים, שכאשר השוטרים היו בחוץ, הוא פנה אל החזון איש והודיעו על כך שהם שם.

אמר לו החזון איש: "צא ואמור להם שילכו מכאן". אולם רבי אליקים חשש מהם ואמר לחזון איש שהוא מפחד מפניהם. אמר לו החזון איש: "אתה מפחד, אבל אני לא מפחד". והוא בעצמו קם ויצא מביתו אל החצר.

ברגע שהם ראו אותו, לקחו השוטרים את רגליהם והסתלקו משם... פשוט ברחו מרוב פחד.

זהו זה. כך מתגשמת הברכה: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". וכדברי רבי אליעזר הגדול "אלו תפילין שבראש" שכשהתפילין בתוך הראש - הרואים מפחדים ומתייראים.

(יחי ראובן)

כתוב בספר 'כנסת דוד', ליקוט מדברי הרה"ק רבי דוד'ל טאלנער זי"ע, ע"פ דברי הגמ' בב"ק דף צב' מנא' הא מילתא דאמרי אינשי בתר עניא אזלא

עניותא', מהא דתנן במסכת ביכורים שהעשירים הביאו הביכורים בקלתות של כסף וזהב, והיו מחזירים להם הקלתות, אך העניים שהביאו בסלי נצרים קלופים, לקחו מהם אף את הסלים עם הביכורים, הרי שנמשכת העניות על העני.

וצריך עיון מדוע באמת הדין כן, ואם העשיר יביא הקלתות של זהב על מנת להשאירו, לא יקחוהו ממנו, ואם העני יבכה שהוא רוצה את הסל בחזרה, לא יחזירוהו לו, מדוע הוא כן?

ותירץ רבי דוד'ל ע"פ מעשה שהיה איתו, כנודע שבניו של הרה"ק רבי מרדכי טשערנאבלער זי"ע היתה להם עבודה קדושה לנסוע על פני העיירות והכפרים לאסוף ממון לצדקה, ופעם אחת שלח רבי דוד'ל מודעה לעיירה אחת שבקרוב יבא לבקר שם לקבץ מעות צדקה. והיה שם מקורב אחד שהיה ממש עני ואביון, בשמוע שהרבי עתיד לבא, נתמלא שמחה וצהלה, והיה לו צער שאין לו מה ליתן לרבי, כששמעה אשתו את צערו, אמרה לו, אל תצטער, והרי לכן שלח הרבי להודיע כמה שבועות לפני כן, שיהיה לנו זמן לאסוף כמה פרוטות, ונתאמץ בכל יום להשאיר איזה פרוטה, כשיבא הרבי יהיה לנו מה לתת לו.

לעומת זאת היה עשיר מופלג באותה עיירה, כיון ששמע הבשורה שהרבי עתיד לבא העירה, נשבר לבו בקרבו, שהוא חייב לתת מתנת יד כפי כבודו לרבי, ואכן כך היה, כשנסעתי לשם, קבלתי מאותו עני מתנה זעירה בשמחה גדולה, ומאותו העשיר מתנה גדולה בלב קשה מאד. ומכיון שהייתי נצרך לאותם המעות עבור פדיון שבויים, לא יכלתי למנוע את עצמי לקבל אותו הסכום מידי העשיר, אך לא היתה לי הנאה כלל בקבלת המעות ממנו, הם דקרו בלבי כמסמרות, אלא שלא היתה לי ברירה וקבלתיים, לעומת זאת היתה לי נחת רוח גדולה מאד כשקבלתי הפרוטות מידי העני המאושר.

עפ"ז ביאר רבי דוד'ל ענין הסלים דמצות הביכורים, כי בזמן שהיה ביהמ"ק קיים, כיון שראה העני תאנה אחת שביכרה, התמלא שמחה גדולה שיזכה להביא מצות ביכורים לפני ה', שאינו בעל יכולת להשיא יתומות או לתרום ספר תורה, אבל תאנה אחת גם הוא יכול להביא, וכל הבית נתמלא שמחה, ולא ידע האיק יביא הביכורים, אמרה לו אשתו, אני אקלע לך מסלי הערבות הקלופות, ונעשה כלי נאה להביא ביכורים לפני ה', איי כמה נחת רוח יהיה למעלה ממצוה זו. כ"כ הרבה לב נקלע יחד עם הערבות הקלופות, עד שהקב"ה אוהב את הסל הזה, כביכול אינו יכול לוותר על סל כזה. [ופעמים שמביא את הסל לבדו, אם נטמאו הביכורים, וכמ"ש אשתקד מדברי הגמ' רבי שאול קסטילניץ זצוק"ל]

לעומת זאת העשיר המופלג, כשנתבשר מפועליו שביכרו הפירות, החל להתאנה, אוף, שוב צריך לעלות לירושלים, הנה עתה כבר הייתי שם בחג השבועות. ומתחיל לחשוב באיזה כלי להכניס את הפירות. והוא נזכר ששנה שעברה כשעמד בשורה לפני הכהן, עמד לפני עשיר מופלג מהעיר הגדולה, והכניס את הפירות בקערה של כסף טהור, עתה אני אראה להם מי אני, אני אביא קערת זהב, עין לא ראתה.

כשבא העשיר הזה לבית המקדש, אומר הקב"ה, איני יכול להסתכל על הקערה הזו, שלא הביאה אלא להראות לעמים והשרים את עשירותו, החזירו לו את זה מיד. כי כל לבבות דורש יהיה. (הגרמ"ר רייזמן תשע"ט)

ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע (כו, ג)

ענין הכרת הטוב נלמדת מפרשתנו כמו שכתב רש"י מהספרי "ואמרת אליו - שאינך כפי טובה".

בספר ציוני תורה מביא, ישנה שאלה מפורסמת, לפי דברי החינוך שכתב במצוה שלא לנקום וזה לשונו: "שלא לנקום, כלומר שנמנענו מלקחת נקמה מישראל. והענין הוא כגון ישראל שהרע או ציער לחבירו באחד מכל הדברים. מרששי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצטערו או יכאיבוהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב' ט"ז, י"א) הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעתי בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם".

לפי דברי החינוך, צריך להבין למה חלה עלינו חובת הכרת הטוב כלפי האדם המטיב לנו? הרי הוא רק שליח להביא את הטובה? אלא, שיש לדעת שמידת "הכרת הטוב" היא מהדברים שאפשר להגיע איתם גבוה עד לרקיע. שהמסגל את נפשו להכיר טובה לחבירו על כל טובה וטובה שמקבל ממנו, הוא נוכח יותר ויותר בכל פרט קטן שהשני עושה בשבילו, ומודה לו.

מסופר (מובא באוצרות התורה) על מרן הסטייפלר זצ"ל שהיה נוהג פעמים רבות לנסוע לפתח תקוה ולבקר אצל אדם אחד זקן, כשנשאל מדוע עושה זאת ולא חס על זמנו? השיב: בצעירותי שלמדתי בישיבה, אותו אדם היה מעיר אותי בחצות אם הייתי נרדם וחייב אני לו הכרת הטוב...

וכן היה לו קביעות לנסוע אל אדם אחד שהיה לו יד בעלייתו לארץ ישראל בכל ערב ראש השנה, ולאחל לו שנה טובה, וכפי שידוע זמנו היה יקר לו יותר מכל הון שבעולם, ואע"פ כן עשה זאת משום שחייב הכרת הטוב אין ערכה פחות מזה...

ישנו סיפור פלאי בירושלמי (מסכת תרומות מד, ב) שיהודי אחד הזמין את הרב לאכול אצלו סעודה. בהגיע הרב לסעודה הופתע מאוד לראות שאת מי בחר היהודי להושיע על ידי הרב? לא פחות ולא יותר מאשר את... כלבו! הרב, שכמובן הרגיש מאוד מבוזז פנה אל היהודי ושאל אותו: וכי הזמנת אותי כדי לביישני? ענה לו היהודי: שהרב יבין אותי, כלב זה, אינו "סתם כלב"... מה הכוונה? מספר היהודי לרב: "אשתי נשארה בבית לבדה ובאו נכרים לתפסה, והכלב התנפל עליהם פצע אותם והבריח אותם, ובכך ניצלה. וכעת אני משלם "הכרת הטוב" לכלב, ומכבדו לשבת ע"י הרב. ע"כ.

ומאידך, המקשה את ליבו שלא להכיר בטובה שמקבל מחבירו יכול להתדרדר עד עמקי שאול של רשעות וכפיות טובה.

כמו שמספרים על אחד הצדיקים שעשה טובה לאיזה יהודי, ולאחר מכן שיגר לו אבן קטנה, שאל היהודי למה שלח לו אבן? ענהו, שכשתצצה לזרוק עלי אבן בעבור הטובה שיהיה לפחות אבן קטנה...

כמו"כ היה פעם איזה צדיק שהגיע לעיר אחת, וזרקו עליו אבן גדולה, אמר "איני מבין מי זרק ולמה זרק, שהרי איני זוכר שעשיתי לאחד מהעיר טובה גדולה כזאת..."

ישנו סיפור ידוע על עיירה מסויימת שהתגורר בה עני מרוד בשם "שמערל", שמערל זה, היה מקבץ נדבות ואוכל לחם חסד, עד שהתרגל רק לקבל מאחריים. ביום מן הימים פנה אליו יהודי אחד מתושבי המקום עם הצעה, וכך אמר לו: "אני מוכר כרטיסי הגרלה, ההגרלה נערכת פעם בחודש בעיר הגדולה, ואני משמש כנציג של "מפעל הפיס", קונים אצלי כרטיסים ואני מביא את הכרטיסים להגרלה הגדולה, אולי תנסה את מזלך ותקנה כרטיס במחיר 5 זלוטי, ואולי תזכה".

שמערל שהתרגל רק לקחת, כמובן לא הסכים לבזבז 5 זלוטי על זה. המוכר ריחם עליו ואמר לו "תראה שמערל, אני מוכן להלוות לך את ה-5 זלוטי, ונעשה הסכם כזה: אם לא תזכה, הכסף יהיה על חשבוני ולא תצטרך להחזיר לי, ואם כן תזכה תחזיר לי את ה-5 זלוטי", לזה כבר הסכים שמערל.

אחרי חודש, נסע המוכר לעיר הגדולה, שם נערכה ההגרלה, וכמובן מי זכה? שמערל העני!

המוכר לקח את כל הכסף, ונסע בחזרה לעיירה, כשבליבו הוא חושב איזה "רעידת אדמה" הולכת להיות בעיירה כשיוודע דבר זכייתו של שמערל "העני". עד שהגיע המוכר אל העיר, כבר ירדה החשיכה, וכבר נהיה מאוחר בלילה. אולם, המוכר החליט שאינו יכול לחכות עם הבשורה עד מחר, וילך עתה בלילה לבשר לשמערל על הזוכה.

הימים היו ימי חורף, בחוף היה שלג וגשם וקור עז, המוכר השתרך לקצה העיירה לבקתו של שמערל. הסתובב וחיפש עד שמצא את הבקתה העלובה, נקש בבלת, ולא קיבל מענה, נקש שוב ושוב, יותר ויותר חזק, עד שלבסוף ענהו שמערל ושאל מה הוא רוצה, צעק לו המוכר "יש לי הודעה משמחת מאוד עבורך, אבל קודם כל תעשה טובה ותפתח את הדלת כי אני עומד לקפוא", שמערל לא זע ממקומו. המוכר מתחנן אליו שוב, והוא בשלו "אני יושן עכשיו!", צועק לו המוכר: "שמערל תדע לך שזוכית בהגרלה הגדולה!", כאן, כבר שמע את פסיעותיו של שמערל מתקרבות את הדלת. שמערל פותח את הדלת, ופונה אל המוכר בכעס: "אינך מתבייש? את הגביר של העיירה אתה מעיז להעיר באמצע הלילה?!... הוא אשר דיברנו, שמי שאינו מכיר טובה לחבירו, מסוגל להגיע לכדי רשעות.

ה"חינוך", עצמו במצוות כיבוד אב ואם מאריך שאם אין אדם מכיר טובה להוריו שגידלוהו לטוף גם אינו מכיר טובה להקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל (משנת ר"א פ"ז) "כל הכופר בטובתו של חבירו לטוף כופר בטובתו של הקב"ה".

והנה אחד היסודות בעבודת השם, הוא עניין הכרת הטוב שעל ידה מרגיש האדם חובה כלפי הקב"ה על כל טובותיו שבכל נשימה ונשימה וכל מה שמקבל ממנו ית' במתנת חנם, ואם יתברר אצל האדם עניין הכרת הטוב, ממילא ירגיש חובה בנפשו לעשות מצוות השי"ת וק"ו שלא לעבור עבירות ולהיות ח"ו כפוי טובה.

אשר על כן, באו חז"ל ואמרו, הן אמנם שכל מה שמגיע אליך הוא מאת השי"ת ולכן אין לראות בשליח גורם מסויים ולכן אסור ג"כ לנקום כנ"ל. אבל לעניין הטובה, אמת שהמיטיב הוא רק שליח, אבל מוטלת עליך החובה להכיר לו טובה אך ורק כדי להכשיר את נפשך אתה, ובשביל לחדד אצלך את מידת הכרת הטוב, בכדי שיועיל לך בענייני עבודת השי"ת.

בזה מובן מאוד מה שמצאנו חובת הכרת הטוב כלפי דוממים, כמו שמצאנו אצל משה רבינו שלא הכה את הים, ונשאלת השאלה וכי הים מרגיש שגמלת לו רעה תחת טובה? אבל ביסוד הני"ל מובן שכל הסיבה הוא בשבילך ולא בשביל המיטיב לך.

נקודה נוספת שמתבארת בזה, הוא, שאין לתבוע מהשני שיכיר לך טובה על מה שהטבת עמו. ישנם אנשים שמטיבים לזולתם ויושבים ומצפים לגמול שכר, ובאם הלה אינו מטיבם כפי מחשבתם, באים בטענה שלא יהיה השני "כפוי טובה". ותביעה כזאת אינה מוצדקת בעליל. שכן מה שהגיע טובה לזולתם הוא בגלל שכך רצה הקב"ה, ויש לך להודות לד' שזוכית שיהיה לך חלק בזה ומגלגלי זכות ע"י זכאי, אבל מה שההוא מחוייב להכיר לך טובה זה חשבונות הפרטי בלבד, וכאמור למעלה, שהרי לפי האמת יש לו להכיר טובה אך ורק להקב"ה ולא לשליח, אבל לעודת עבודת השם שלו יש לו להכיר טובה למטיבים לו. וא"כ, כמו שאינך מתעניין בעבודת התפילה שלו ובלמידת התורה שלו, כיוון שאתה מבין שזה חשוב עליו שלא קשור אליך, באותה מידה אינך אמור להתעניין ב"הכרת הטוב" שלו.

(ציוני תורה)
יתן ה' את אויביך הקמים עליך נגפים לפניך (כח, ז)
נס ההצלה של יהודי מקנס

"ומה אמר הנביא הפעם?" התעניין המלך, כשנרגע מעט.

"הפעם אמר לי כי לפני יומיים פגש בו אברהם העברי והפציר בו שייטיב עם בני העם היהודי, צאצאי יצחק בנו, ולכן הורה לי להורות לך, לבטל מיד את רוע הגזירה ולהיטיב להם ככל יכולתך".

המלך עשה זאת מיד – ויהודי מקנס נשמו לרווחה.

והיו בך לאות ולמופת (כח, מו)

בתוך הקללות מופיע פסוק זה, כדי לומר שגם באמצע המצבים הכי קשים רואים את יד ד' באותות ובמופתים.

מעשה כזה מובא בספר "בנאות דשא" (פרשת שמות) שכתב ששמעו בעצמו מבעל המעשה:

"את הסיפור הבא שמעתי מבעל המעשה עצמו, כאשר נקלעתי לסעודת הודי שערך בעיר פזיז שבצפת, בעבור נס פרטי שהיה לו בגיא ההריגה שבטרבליניקה.

היה זה בשלהי מלחמת עולם השנייה, כשכוחות הבריית פלשו לשטחה של גרמניה, וימים ספורים נותרו לקץ המלחמה, שמשמעותה: שחרור מעט אסירי מחנות המוות שנותרו לפליטה.

מאן דהו, שזהותו אינה ידועה, פנה אל רב המרצחים שהיה אחראי על מחנה ההשמדה טרבליניקה, בהצעה, שיקבל ממנו הון עתק אם יענה לבקשתו, והיא: שבימים האחרונים שנותרו לפני שחרורם של האסירים היהודים, שיכלכל אותם במזון משובח ועשיר כיאות למזי רעב. כמובן שהרוצח הנ"ל לא סירב להצעה מפתה זו, ונטל ממנו את כספו הרב.

והנה כבר באותו יום, לאחר הצהריים, הגיע משלוח של לחמניות טריות אל המחנה.

בעל המעשה שהיה אסיר באותו המחנה מספר, שניחוח הלחמניות הוציא אותם מאדישותם העמוקה שהיתה נחלתם. ובפרט כאשר נקראו כל האסירים להתייצב בתור ארוך לקבלת הלחמניה, שהיה נראה בעיניהם כחלום תענועים.

כך לא נותר זמן רב למחשבה, והחלוקה התחילה. ומתוך שק גדול נשלפו הלחמניות בזה אחר זה, כשקצין נאצי מפקח על החלוקה.

אני, כשעמדתי כמעט בסוף התור, מספר בעל המעשה: הייתי מאוד פסימי. ולא האמנתי שאכן אזכה לחמניה, מקוצר רוח. וה"אמונה" כבר הייתה ממני והלאה, ולא נותר בי אפי" שביב של תקווה, ובכל רגע שהתקרבותי קמעה בתורי, חלפה בי המחשבה שוודאי, עד שאגיע אל השק, הוא יתרוקן סופית מהלחמניות הגואלות.

והנה קרה הנס! קיבלתי גם אני לחמניה טרית וריחנית.

החלטתי שאשמור אותה לשעות הערב, כדי שסוף סוף אלך לישון עם קיבה מליאה, ולא מתוך רעב מציק. בשביל התענוג הזה כדאי לסבול עוד קצת.

המציאות החדשה נטעה בי מעט בטחון, ואחרי שקלול קצר, אמרתי בליבי: מה יקרה אם אעמוד בתור פעם נוספת ואתגנב ליטול עוד לחמניה? והרי אחד מן השניים! או שאפתס כגנב ואחטוף כדור בראשי, וממילא אין לי מה להפסיד. כי טוב מותי מחיי!

ואם אצליח, הרווחתי עוד לחמניה. ובלא מחשבה נוספת עשיתי מעשה וזכיתי בלחמניה נוספת.

הפעם חשתי שזו משהו במוחי, ושכלל זאת יש במי להאמין. אולי בכל זאת הקב"ה אוהב אותי. נטלתי את זוג הלחמניות והסתרתים בתוך חולצת הפיג'מה שהייתי לבוש בה. הפעם באופטימיות זהירה, נפניתי אל אחת הפינות כדי לאכול לחמניה אחת. בטרם התיישבתי על רצפת המחנה חשתי חבטה קשה על כתפי. ראיתי אותך! גנב! שתי לחמניות, הא! מיד תביא אותם בטרם אפרק את גוון.

כמוכן שמסרתי אותן מיד לאכזרי זה. בתחילה חשבתי שזהו חייל נאצי, אך התברר לי שהנ"ל היה חייל רוסי שנפל בשבי הגרמני, ופשוט שדד אותי.

מאותו רגע שקעתי ביאוש ודכאון עמוק, ואמרתי בליבי: כי אנני מאמין יותר ואפסה כל תקותי. וכל מאווי היה למות! פשוט למות.

שבתי אל הדרגש הקשיח, כדי לנום את שנת הלילה, אך הפעם עצוב יותר ומיאוש יותר.

השחר הפציע, ומעט אור חדר אל הבלוק בו ישנתי. אם אפשר לקרוא לזה שינה, והעירני משנתי. אך הפעם הזו היה שונה מתמיד. שקט תעשייתי אפף את הבלוק כולו. לא שאגות של חיות הטרף הנאציות, ולא אוושת השותפים שלי לבלוק.

קמתי לראות מקרוב יותר, והנה כולם עדיין לא מגלים סימני קימה, למרות השעה המאוחרת.

ניסיתי להעיר את שכני אך לשווא. אין קול ואין עונה. ניסיתי לנענע מעט בידי, אך חשתי שהן קרות ואינן מגיבות.

בדקתי אצל שאר השכנים, אך לפתע נגלה לפני מחזה נוראי. כל אנשי הבלוק שבקו חיים לכל חי.

מיד רצתי כאחוז אמוק אל עבר הבלוק השני, והנה גם שם כולם מתים. נפש חיה לא מתהלכת במחנה. לא אסיר ולא קצין נאצי.

מה קרה? שאלתי. האמריקאים כבר התקרבו למחנה וכל הנאצים ברחו. אבל למה מתו כולם? התברר לי לאחר מכן ע"י הצבא האמריקאי, כי כל הלחמניות היו מורעלות בידי השטן הגרמני הימלר ימ"ש.

למרות שקיבל תבין ותקילין, הוא לא היה מסוגל להשאיר יהודי חי.

אז בעצם, רק אנוכי נותרתי לבדי חי. ובאורח ספונטני נפלטו ממני המילים בצעקה אדירה שפילחה את דממת המוות.

"אני מאמין באמונה שלימה בהקב"ה".

ומני אז, בכל שנה עורך אני סעודת הודי על הנס הגדול שעשה לי ה'.

(ציוני תורה)

התוכחה ותוצאתה

נהגו שלא לעלות לתורה לקריאת התוכחה ("מגן אברהם" קכח, ח בשם מהרי"ל) אלא בעל הקורא הוא המבכר תחילה וסוף ("משנה ברורה" שם, יז וב"באור הלכה" ד"ה בפסוקים), לפי ש"ברית כרותה לשפתים" (מועד קטן יח ע"א).

ויצוינו בענין זה דברי הגמרא (שבועות לו ע"א), שרב כהנא הקריא לפני רב יהודה דברי המשנה, שהאומר: "יככה ה'" (דברים כח, כב) זו היא אלא האמורה בתורה. אמר לו רב יהודה: "כנה". כלומר, אמור: יכה ה', שלא יתפרש שאתה אומר עלי, חלילה.

ובענין זה, נספר –

אברך פנה אל הגבאי בבית הכנסת "לדרמן" בבני ברק, וביקש עליה בשבת פרשת כי תבוא. יש לו יאהרציט, יום זכרון לאביו.

השיבו הגבאי שנוכר מאוחר, יש כמה בר מצוות וכמה חיובים, ואין עליה פנויה.

אמר שמצדו מוכן הוא לעלות לקריאת התוכחה, אינו חושש. מקיים הוא בעליתו מצות כבוד אב, שבפרוש שנינו: מכבדו בחייו ומכבדו במוותו (קדושין לא ע"ב), ו"שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת ח, ה). [וידועים דברי ה"נודע ביהודה" (קמא, אבן העזר י) שמותר ליבם אשה שמתו כל בעליה, "קטלנית", כי "שומר מצוה לא ידע דבר רע"].

אמר הגבאי: "נשאל את הרב".

שאל את הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, שאמר: "בשום פנים ואופן", ולא העלוהו.

לאחר התפילה, נשאל: מדוע היה כה נחרץ? הרי זו באמת מצות כבוד אב. ואם הלה אינו חושש, מדוע נחשוש עבורו!

ענה: משום מעשה שהיה. וסיפר –

אברך בן תורה נזכר בשעתו שיש לו יאהרציט אחר אביו, וכבר נקבעו כל העליות, והסכים לעלות לתוכחה. אמר שאינו מקפיד, ולא יקפידו עמו. שאלו את אבי, [הסטייפאר] זצ"ל. והסכים.

כעבור זמן, הודיעוהו שדודו נפטר בארצות הברית, ובהיותו עירי הוריש לו את כל הוננו.

טס לארצות הברית, והתברר שמדובר בנכסים רבים והשקעות מסועפות.

זכה ליועצים מהימנים שהדריכוהו ועזרוהו להתמצא בסבך ולהשתלט על המבוכים העסקיים. נשאב לעולם העסקים ועשה בו חיל. העביר את משפחתו לבורו פארק והיה לנגיד תומך תורה ביד רחבה, השיא צאצאיו בהרחבה והמשיכו לשקוד על שערי תורה בלא טרדה.

לימים ביקר בארץ הקודש, ונכנס אל אבי. מסר לו סכום גדול לתמיכה בלומדי תורה, והעיר שברוך השם, לא ארע לו דבר מעליתו לתוכחה. אדרבה, מצות כבוד אב עמדה לו, והתעשר עושר רב.

שמע אבי, וכל גופו הזדעזע: "ואז רעדט איהר, מה אתם מדברים!

התוכחה לא השפיעה!?"

הרי לפניך הייתם בן תורה, ועכשיו אתם בעל הבית, סוחר פשוט!"

(והגדת)

לכן, סיכם רבי חיים, לא הסכמת...!

החלב והפרה

עלי לדאוג לשבעה כוללי אברכים, ובהם מאות בני תורה הממיתים עצמם באהלה. שוחחתי עם גביר בארצות הברית, והתחמק באמרו שעליו לתמוך בישיבות שבארצות הברית, בגדר "עניי עירך קודמין" (יורה דעה רנא, ג).

כלומר, שהלא דברים קל וחומר: אם להם אינו נותן, לי על אחת כמה וכמה!

אמרתי, שהפוסקים דנים, שיתכן ועניי ארץ ישראל קודמים לעניי עירו (יעוין חתם סופר חושן משפט יב, ולקוטי חת"ס ט), כי "לציון יאמר איש ואיש יולד בה" (תהלים פז, ה), כל ישראל נחשבים בני הארץ הקדושה. אבל לתורת ארץ

ישראל ודאי יש קדימה, שהרי אין תורה כתורתה ולא חכמה כחכמתה (בראשית רבה טז, ד) ואיורה מחכים (בבא בתרא קנח ע"ב), ולכן בני ארץ

ישראל עדיפים (תוספות פסחים נא ע"א). ואמרו (במדרש שם) שזהו שנאמר

שהיא "ארץ זבת חלב ודבש" (ויקרא כ, כד), שנובעת היא חדושי תורה מתוקים מחלב ומדבש, כמו שנאמר: "דבש וחלב תחת לשונך" (שיר השירים ד, יא).

והיודעים אתם מה ענה לי!?"

חוצפה שכזו!

אמר: "אמת שתורת ארץ ישראל משולה לחלב –

אבל הפרות הן כאן, באמריקה!"...

ענית: "אשרי מי שידוע מה תפקידו לכן אני כאן, כדי לחלוב אותן!

וכבר אמרו (פסחים ק"ב ע"א), שיותר משהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק –
התברר, שלא הפרה הזו...
"מה אומר לכם", השמיע את הפתגם השגור, "העסקים אינם מלבלבים בזמן
האחרון!"

מצא את הכתובת. באמת, איני צוחק. אני מומחה בשיקום עסקים צולעים.
בידי אמצעים בדוקים ומנוסים. והעצות, חינם. לקיים מצות: "כי ימוך אחיך
ומטה ידו עמך, והחזקת בו" (ויקרא כה, לה).
אמרת לי: "תביא גמרא, מסכת עבודה זרה".

לכני ארץ ישראל יש מה ללמוד מיהודי ארצות הברית. בארץ ישראל ארון
הספרים נמצא בטרקלין, פרוץ לרוחה. לא כך שומרים אוצר. שם, באמריקה,
אין בטרקלין אלא מזנון ותצוגת כלי כסף. הספרים שמורים בחדר פנימי, שלא
תשלוט בהם עין הרע. יש לי חשד שגם עין סתם לא שולטת בהם.
הגמרא הובאה, ופתחתי בדף יט עמוד ב', הצבעתי, וקראתי: "אמר רבי יהושע
בן לוי, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים משולש בכתובים, כל העוסק
בתורה נכסיו מצליחים.

כתוב בתורה, שנאמר: "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם, למען
תשכילו את כל אשר תעשו" (דברים כט, ח).
שנוי בנביאים, שנאמר: "לא ימוש ספר התורה הזה מפייך והגית בו יומם ולילה
למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל"
(יהושע א, ח).

משולש בכתובים, ככתוב: "כי אם תורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה,
וכל אשר יעשה יצליח" (תהלים א, ב-ג).
ראיתי שהתאכזב. הוא מחפש עצות מעשיות.
אמרת: "אז תביא מסכת ברכות".

אסף את המסכת האחת והביא את השניה. אח, תענוג לפתוח מסכת חדשה.
פתחתי בדף לה עמוד ב'. הצבעתי ואמרת: בוא נלמד שתי מימרות סמוכות,
ונעיין בשייכותן אהדי.

המימרה הראשונה: "בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים.
דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם עראי, זו וזו נתקימה בידם.
דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי, זו וזו לא נתקימה
בידם".

ומיד לאחר מכן, המימרה השנייה: "בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות
האחרונים. דורות הראשונים היו מכניסים פרותיהם דרך שער הבית כדי
לחיבם במעשר, דורות אחרונים מכניסים תבואתם דרך גגות כדי לפטרם מן
המעשר" [באכילת עראי]

מה הקשר בין שתי המימרות?
אומר לך –

הדורות הראשונים עשו תורתם קבע, לכן התקימה בידם, ואף מלאכתם
התברכה. שכך פרש הרע"ב במשנת "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו
עול דרך ארץ" (אבות פ"ג מ"ה). אבל דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע,
לא שרתה בה הברכה.

אבל מדוע לא תשרה הברכה במלאכתם, אולי עושים הם מלאכתם קבע כי
הם תומכי תורה, ונאמר: "שמח זבולך בצאתך" (דברים לג, יח), הצלח בצאתך
לסחורה (רש"י) אם כונתך להחזקת יששכר באהלי!

אבל, הן ענינו הרואות שמכניסים הם תבואתם דרך גגות, כדי שלא יצטרכו
לעשרה ולהתחלק בה עם הכהנים והעניים. ואיך ירצו שבגינם תשרה הברכה
ביבולם!

"פרוש נאה", החמיא, והחזיר את הגמרא לכלאה...
ונתן?

איפה!
אם לא זיכיתיו בתמיכה בתורה, זיכיתיו בדברי תורה. והלואי ובגינם יצליחו
נכסיו!
תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה (כח, מז)

בסוף הפרשה, מסבירה התורה על מה מגיעות אותם מאה קללות חסר שתיים,
שמנויות בפרשה: תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל.
נשאלת השאלה – איפה כתוב בתורה, שצריכים לקיים מצוות בשמחה???

אומרת הגמרא (מסכת מגילה לא, ב) – תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן
להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושנמשנה תורה
קודם ר"ה מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה.

תיפתחו ספר נחמיה (פרק ח), שם מסופר שעזרא הסופר – בעצמו – הוציא את
כל עם ישראל לרחוב, הוציא ספר תורה וקרא לפניהם קללות בראש השנה!
אנשים מפחדים מכל זיו של מנהג בראש השנה – תפוח בדבש ... וגזר גמדי ...
ורוביא ... וסילקא ... וכתרי – לסימנה טבא!!! אם לא מצליחים להשיג ראש של
כבש – "זהו, הלכה השנה!!!"

שמעתי היום אחד אומר לחבר שלו: "תשמע, לא היה ריאות באטליז היום – אולי
אתה יודע מאיפה משיגים?" – חשבתי שהוא צריך לעבור השתלה
"בשביל מה אתה צריך ריאות?", שאל אותו השני.

"ראש השנה בלי ריאות, השתגעת???" – מכאן למדתי מנהג חדש בס"ד.
לפני שנתיים, הביא לי אחד התלמידים קופסת סרדינים – "כבוד הרב, קח שיהיה
לך לראש השנה!"

"למה זה?!", שאלתי אותו.
"לפני שתאכל תגיד: יהי רצון שיסור הדין = סר-דין" – כל אחד והמנהגים שלו ...

תשמעו סיפור אחרון – מהו כוחו של מנהג:
לפני כמה שנים, ערב ראש השנה, נכנסתי לחנות ירקות כדי לקנות משהו –
פתאום אני רואה אברך שנכנס בריצה לחנות,
כולו מתנשף – "מה קרה, ערב ראש השנה יש לך זמן לעשות ג'וינג?!", שאלתי
אותו.

"לא ג'וינג, אני חייב אננס!"
"בשביל מה אננס?!", שאלתי.
"אצלו במשפחה זה מנהג לאכל אננס בראש השנה, ושכחתי לקנות!"
הוא ניגש למוכר – "תגיד, יש לך אננס???"

"כן"
"כמה עולה?"
"50 ₪!" [50 לפני עשר שנים, היה המון כסף!]
שאלתי אותו: "מה המנהג באננס?"

אמר לי: "אומרת הגמרא {מסכת ברכות נו, א} – הריאה הונא בחלום {דהיינו נ'
אחת} נס נעשה לו חנינא חנינא יוחנן {דהיינו שתי נ"נים} נסי נסים נעשו לו, לכן
אנחנו אוכלים אננס – שיהי רצון שנסים נסים יעשו לנו!"

כמעט שכנע אותי לקנות אננס ... בזמן שהוא שקל את הדברים, חשבתי עם עצמי
... ואז אמרתי לו: "תשמע חביבי, יש לי בשבילך פתרון – צלצל עכשיו לקופת העיר,
ותתרום 47 ₪!"
"למה?!"

"מצאתי לך פתרון שעולה 2 ₪ ולא 50 ₪!"
"מה עולה 2???"
"ב' – 2 – אתה קונה בננה – גם בה יש לך שתי נ"נים!"

נחזור לעזרא הסופר:
לאחר שעזרא קורא להם את הקללות בראש השנה, אומר הנביא {נחמיה ח, ט}
ויאמר נחמיה הוא התרשאת ועזרא הכהן הספר והלוים המבינים את העם לכל העם
היום קדש הוא לה' אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את
דברי התורה: {י} ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושנו ממתקים ושלחו מנות לאין
נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם.

נשאלת השאלה – מה רצה עזרא הסופר להשיג, בקריאת הקללות בראש השנה?
אם הוא רצה להשיג ריאת ה' – הוא השיג, שהרי כולם בכו. אבל פתאום בא נחמיה
ואומר: "חבר'ה לא לבכות, היום זה יום של שמחה!"
אם זה יום של שמחה, בשביל מה הוא הפחיד אותם?

אומרת המשנה {מסכת אבות פ"ה, כ"ג} – בן הא הא אומר, לפום צערא אגרא.
נשאלת השאלה – מה פירוש הדבר "לפום צערא אגרא"? כמובן שאדם שעמל
קשה על עשיית מצוה, מקבל שכר:

יש אדם שעושה סוכה בחמש דק' – יש לו פרגולה ומעליה יש לו סוכך – הוא
בסכ"ה לוחץ לחיצה בשלט, והסוכך מתקפל. הוא שם רק מחצלות – ויש לו סוכה!
מצד שני, יש לו שכן 'תפרן' – לוקח לו חמש שעות להכין את הסוכה – יש לו
קרשים על הגג ... מסמרים ... חבלים... על הקרשים יש לו מספרים – אחד נכנס
עם שתיים ושלוש נכנס בארבע – דופק עד שתיים וחצי בלילה – השכן שלו כבר קם
לשחרית והוא עוד דופק

אם ככה, אחד עבד על הסוכה חמש דק', ואחד עבד על הסוכה חמש שעות. באים
חז"ל ואומרים: "לפום צערא אגרא" – לפי גודל הצער שהיה לו בעשיית המצוה,
הוא יקבל שכר.

נשאלת השאלה – מדוע מתן השכר, נקבע לפי הצער שבמצוה?
הזמנת ארון אצל נגר. קבעתם מחיר של 4,000 ₪ – חתמתם חוזה. לאחר שבוע הוא
מביא את הארון: "סליחה, אבל 4,000 ₪ לא בא בחשבון – תן לי 4,500 ₪!"
"למה 4,500 ₪?"

"כשדפקתי את המסמרים, נדפקו לי גם האצבעות!"
"עסק שלי!?" מצדי תיקח ערבי שידפוק את האצבעות – מזה מענין אותי?!"
אדם הזמין חליפה – 1,000 ₪, מגיע לקחת אותה, אומר לו החייט: "1,050 ₪!"
"למה 1,050 ₪, סגרנו על 1,000 ₪!"

"כשתפרתי לך את החליפה, נדקרתי מהמוחט!"
נשאלת השאלה – איזה מין דבר זה – ממתי התעריף נקבע, לפי המכות והדקירות
שבן אדם מקבל? איפה מצאנו מושג כזה, שהשכר משולם לפי "לפום צערא
אגרא"!!

אומר לנו ר' יצחק הוטנר – לקב"ה יש פרמטר של בדיקה, עד כמה האדם מחבב
את המצוות. "לפום צערא אגרא" זה לא רק השכר על קיומה של מצוה, אלא זהו
גם הפרמטר של הקב"ה לבדוק, עד כמה האדם אוהב את המצוות!
אומר הקב"ה: "איך אני אדע עד כמה אתה אוהב את המצוות? ככל שתתאמץ
יתר בעשייתן, ככה אני אדע שאתה אוהב יותר את המצוות!"

אדם חוזר מהעבודה – נכנס להתקלח. הוא יורד לבית הכנסת, להתפלל תפילת
מנחה – אין מנין! הבית כנסת הקרוב ביותר שיש בו מנחה עכשיו, נמצא במרחק
של חצי שעה הליכה – "איך אני אלך עכשיו חצי שעה בחום הזה – עכשיו

התקלחתיה?! אני יודע מה לעשות – יש לי בבית תמונה של הכותל המערבי – יש שם בדיוק תשעה אנשים – אני אשלים להם מניין! – ברוך ה', יש לפתרון

אומר הקב"ה: "זאת נק' המבחן!"

אדם אחר, באותה סיטואציה, הולך חצי שעה ברגל – מגיע במצב נוזלי – מתפלל מנחה וערבית וחוזר הביתה!

לקב"ה יש עכשיו פרמטר חדש, למדוד באיזה מצב נמצא האדם בעשיית המצוות :

אם אתה מתאמץ בקיום המצוות – הלכת חצי שעה ברגל והגעת במצב נוזלי – לא רק שתקבל על זה שכר – אלא גם אם תתפלל מעכשיו ליד הבית, תקבל שכר 'חדש' כאילו הלכת חצי שעה בחום – כי הוכחת שאתה מוכן להצטער בעשיית המצוות!

אומר לנו ר' יצחק הוטנר – כמו שמצינו **"לפום צערא אגרא"**, מצינו את אותו הדבר במצות השמחה:

אומר הקב"ה: "אני רוצה לבדוק: כשאתה עושה מצוות – אתה עושה אותם בשמחה או בכפייה?"

יש אדם שמגיע לבית הכנסת, כי לא נעים לו מהילדים שלו – הוא עושה מצוות, כי כך צריך – לא תראה עליו את השמחה בעשיית המצוה: "ברוך ה' זכיתי לקיים מצוה!"

אם ככה, אין מצוה לשמוח בעשיית המצוות, אלא אומר הקב"ה: "אני רוצה לראות עד כמה אתה הנהנה מקיום המצוות שלי! כמה טוב לך שאתה עובד אותי!" – זהו פרמטר של הקב"ה, לבדוק עד כמה האדם אוהב אותו.

בא הספר דעת חיים [לגאון ר' חיים וואלקין – מאמר 'בנים' ו'עבדים'] ואומר רעיון נפלא:

בתפילת ר"ה מצלין, "היום הרת עולם וכו', אם כבנים אם כעבדים". ויש להתבונן בשתי בחינות אלו דבנים ועבדים, מהו המכוון בכל אחת מהם, ומהו שורש ההבדל אשר ביניהם. עוד צ"ב, דהנה בהמשך בעיני, "אם כבנים, רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים, עינינו בך תלויות עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו". והמתבונן ימצא שוני מהותי בדרך הבקשה, דהנה בחינת ה'בנים' גוררת בעקבותיה בקשה גמורה – כמעט דרישה, של רחמים – "אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים", ואילו בחינת ה'עבדים' לעומתה מביאה בעקבותיה רק בקשה נסתרת, הנראית יותר כתחינה ובכיה – "ואם כעבדים עינינו לך תלויות". וצ"ב מה הסיבה לכך.

אכן מעיון בדברי חז"ל עולה, כי שתי בחינות אלו מופיעות כבר בדבריהם. בגמ' מס' בבא בתרא [י, א] איתא: "הו"ש שאלה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע, אם אלוקים אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם. א"ל כדי שניצולו אנו בהן מדינה של גיהנם. א"ל אדרבה זו שמחייבתן גיהנם, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורים וצוה שלא להאכילו ולא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו. ואתם קרויים עבדים, שנאמר [ויקרא כה, נה] "כי לי בני ישראל עבדים". א"ל ר"ע: אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורים וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו, ואנן קרויים בנים, שנאמר [דברים יד, א] "בנים אתם לה' אלוקים". ומסיקה הגמ': "א"ל (טורנוסרופוס) אתם קרויים בנים, וקרויים עבדים. בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אתם קרויים בנים, ובזמן שאין אתם עושים רצונו של מקום אתם קרויים עבדים".

אבחנה זו – של בן לעומת עבד, מופיעה גם – אם כי בהקשר שונה מעט – בברכות (לד, ב): "מעשה בר' חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ר' יוחנן בן זכאי וחלה בנו של ריב"ז. א"ל חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה, הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה. אמר ריב"ז אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום, כולו לא היה משגיח עליו, אמרה לו אשתו: וכי חנינא גדול ממך. אמר לה: לא, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך". וברש"י על אתר פ"י מהו עבד: "בן בית נכנס ויוצא שלא ברשות". חזינן א"כ, בחינת 'עבד' (לעומת 'שר') מהי, רגיל הוא בבית המלך ובא בפניו בכל עת ובכל שעה, ולכן אף בשעת חרון אף יכול הוא להיכנס ולבוא אצלו.

אכן לעומת זאת איתא בחז"ל [תענית י"ט, א]: **מעשה שאמרו לו לחוני המעגל בזמן שנעצרו הגשמים: "התפלל שירדו גשמים", אמר להם: "צאו והכניסו את התנורי פסחים [שהוכנו לצלות בהם את קרבנות הפסח] בשביל שלא ימוקו בשביל שלא יתמוססו בגשמים. התפלל חוני ולא ירדו גשמים. מה עשה? עג עוגה צר על גבי האדמה צורת יגול ועמד בתוכה ואמר לפניו: "רבש"ע, בניך שמו פניהם עלי כולמר, יבקשו ממני להתפלל על הגשם, מפני שאני כבן בית לפניך. נשבע אני בשמן הגדול שאני זה מתאן עד שתרחם על בניך ותוריד גשם". התחילו גשמים מוטפין, אמר חוני: לא כך (גשמים כאלו) שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומערות גשמים בשפע, שימלאו את כל סוגי החפירות שאוגרים בהן מי גשמים. התחילו הגשמים לירד בזעף ככעס ובכוח, אמר חוני: לא כך שאלתי אלא גשמי רצון, ברכה ונדבה (כלומר בעין יפה ובנחת). לאחר דברם אלו ירדו גשמים כתיקנן באופן רגיל עד שיצאו ישראל מירושלים שהוצפה במים להר הבית הגבוה יותר מפני הגשמים המרובים. באו העם ואמרו לו: כשם שהתפללת עליהם על הגשמים שירדו, כך התפלל שילכו להן וכו' שלא לו שמעונו בן שטח לחוני דברים אלו: אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי מפני שהטרת דברים כלפי מעלה ואמרת לפני ה' פעמיים: "לא כך שאלתי", והרי זה הלכו בכבוד שמים, והמזלזל בכבוד לפני יש לנדותו, אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא חוטא ומתנהג שלא כהוגן לפני המקום במה שאתה תובע גשמים בתקיפות ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחטא על אביו תובע צרכיו בתוקף ועושה לו רצונו", ושם [כג, א] הוסיף: "אבל מה אעשה**

לך שאתה מתחטא לפני המקום במה שאתה תובע גשמים בתקיפות ועושה לך הקב"ה רצונך כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו ואומר לו: אבא הוליכני למרחץ לרחצני בחמין; שטפני בצונן; תן לי אגוזים, שקדים ואפרסקים ורימונים ונותן לו אביו את כל בקשותיו, ועליך הכתוב אומר {משלי כג כה} "ישמח אביו ואמר ותגל יולדתך"...

אם ככה, מה ההבדל בין 'בן' ל'עבד'?

האבא אומר לבנו: "מוישל'ה, תעשה טובה תכין לי כוס תה" – מוישל'ה הולך ומכין לאבא שלו כוס תה. אבל הוא מוסיף לכוס תה גם שתי עוגיות.

"מוישל'ה, אבא ביקש רק תה – בלי עוגיות!"

"כן, אבל כשאבא מבקש תה – הוא מתכוון גם לעוגיות!" – לבן יש רגישות כלפי האבא. כשהוא ממלא את בקשתו, הוא עושה את זה מכל הלב!

לא כך אצל העבד – כשהאדון מבקש ממנו להביא לו כוס תה – הוא מביא לו כוס תה בלבד! הוא לא מוסיף שום דבר מעצמו! – "מה שאדון אמר, כך אני עושה".

אם ככה, מה ההבדל בין 'בן' ל'עבד'?

הבן חושב איך להיטיב עם האבא. לעומתו העבד, חושב איך לעשות את ציווי אדונו – וכלום לא יותר!

אם ככה, בא הקב"ה בהנהגה של 'מידה כנגד מידה' ואומר: "רבותי, יש בשמים הנהגה של 'בן' ויש הנהגה של 'עבד'"

יש בן אדם שעושה בדיוק מה שאומרים לו – לא מוסיף שום דבר! – זו הנהגה של 'עבד'. לעומתו, יש בן אדם שתמיד מחפש כיצד להיטיב עם הקב"ה – כל הזמן מחפש איך לתת עוד – "אני אוהב אותך אבא!" – לזה יש בשמים הנהגה של בן!

אם אלה הדברים בס"ד, נוכל עכשיו להבין מה מונח כאן בדברי רבותינו:

אומר לנו הרמב"ם – להיות בשמחה, זו מצוה ואף דבר גדול מאוד. ומי שלא מקיים את המצוות בשמחה, ראוי להיפגע ממנו.

אין ציווי לעשות את המצוות בשמחה. אבל השמחה מהווה פרמטר, עד כמה אתה אוהב את הקב"ה!

ישאל השואל – על מה יש לנו 98 קללות בתורה – מה כבר עשינו???

אומר לנו הרמב"ם – אני אומר לך מה עשית – {דברים כח-מז} תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב. ואז מה?

ואז אתה מקבל דין של 'עבד' – בדיוק כמו שמגיע לך!!!

אומר לנו הקב"ה – אתם יודעים איך תחסכו מעצמכם את כל 98 הקללות?! אם תעבדו אותי בשמחה, ואז תקבלו הנהגה של בנים – "אם כבנים, רחמנו כרחם אב על בנים!" – אין 98 קללות – לא בגלל שלא מגיע – מגיע, אבל האבא מרחם על הילדים!

הולך עזרא הסופר ומוציא ספר תורה בראש השנה וקורא בו את הקללות – כולם רועדים מפחד ומתחילים לבכות!

אומר להם עזרא: "לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי בהיא מעוזם" – אתם רוצים להינצל מ- 98 קללות?! תבטחו ב- חדות ה' – תעשו מצוות בשמחה, ואז תינצלו!

(ברוך שאמר)

השקיפה ממעון קדשך

הארכנו אתמול בהא דנתחדש בדברי הרמב"ם והחינוך שלאחר שמודה ומשבח ומהלל במקרא ביכורים, צריך להתפלל על התמדת הטובה. וביאר הכלי חמדה שמקור הדברים במדרש תנחומא שלאחר שהאדם מקיים מצוה יש לו כח לבקש רחמים על עצמו ועל כל ישראל ולבקש 'השקיפה ממעון קדשך מן השמים', אע"פ שזה הפסוק מדבר במצות בידוי מעשרות, כך הוא בכל מצוה, וזה שכתוב במקרא ביכורים 'השתחוית' שהוא לשון תפילה, שלאחר ההודאה יש להתפלל. ו'סמכו ענין לו' שנוסח התפילה הוא כתפילה וידוי מעשרות 'השקיפה'. ומסיק דיוכל להתפלל מעומקא דלבא כלשונו ולא דוקא בזה הלשון

ונתבאר בארוכה ע"פ דברי הטור והאב"ע ובמאור ושמש שכשאדם מודה ואינו ממשיך לבקש נפסק השפע, כמו שנאמר בלאה 'ותעמוד מלדת'. וכן אמרו רבוה"ק [הרבי החוזה מלובלין וכן אי' ברמתיים צופים בשם הרבי רבי בונים] שיהא אדם רגיל לבקש על המשכת הישועה לאחר ההודאה. ונתבאר שלא כהודאה לבשר ודם שאין ממשיכים לבקש, כהודאה להקב"ה שצריכים דווקא להמשיך לבקש. כי ההודאה לבשר ודם הוא רק הכרת הטוב על מה שכבר נתן, ואין זו הכרה על מה שהוא עתיד לקבל ממנו, שהרי הוא מוגבל, הן הנותן והן המקבל. משא"כ אצלו יתברך עבודת ההודאה היא הכרה שהוא הכל, ולא רק על ההטבה העכשוית שהרי א"כ היה צריך להודות רבבות פעמים על כל נשימה, אלא שהיא הכרה שהכל בידו, וממילא תיכף ומיד שהוא מודה ומהלל, אם אינו ממשיך לבקש, הרי הוא כמחשב להסתדר מכאן והלאה לבדו, לאחר שיצא מחליו הוא מסתדר לבד ח"ו, לכן יש לבקש מהקב"ה שיתמיד השפע, ואין זה חסרון בהודאה במה שמבקש, כבבשר ודם, אדרבה זהו שלימות ההכרה שאין אנו יכולים כלום לבד, כי צריכים את השי"ת הן כשלא הולך כסדר והן כשהולך כסדר.

ותחילה נוסיף דוגמא נאה לענין שלימות ההודאה ע"י המשך הבקשה, כפי מה ששמעתי מאחותי תחי' בשם המורה תליט"א, דאי' בגמ' 'במות שרבי עקיבא היה בתחילת מ' שנה עם הארץ ואשתו רחל נישאה אליו אדעתא דילך

לישיבה ללמוד תורה, ובתחילה היה לבו סגור מלהבין בתורה"ק, והלך לישיבה ללמוד א' ב', כמבואר באדר"ג, והיה צריך הרבה חיזוק והתחזק ממים ששחקו האבנים, וכך גדל והצליח וגם עשה פרי, וכמסופר בגמ' נדרים שרבי עקיבא עלה ללמוד וללמד עד שזכה שהיו לו י"ב אלף תלמידים והחליט לשוב לביתו, לאחר שלא היה בבית י"ב שנה, וכשבא סמוך לביתו שמע איש אחד שואל את אשתו היתכן שבעלך אינו בא לבקר בבית זה י"ב שנה, וענתה אותה הצדקת 'אם היה שומע בקולי היה נשאר בישיבה ללמוד תורה עוד י"ב שנה' וכך יהיה גדול בתורה [כמבואר בתוס' ובר"ן בנדרים שאין זה בגדר 'פותחין בנולד' אם יהיה ת"ח, כי רגילות הוא שהמתמיד בתורה נעשה אדם גודל] וחזר רע"ק לישיבה ולמד עוד י"ב שנה. ונודע שאלת העולם מה לו לרע"ק לשוב לישיבה, אם כבר הגיע סמוך לביתו, היה לו להכנס לכמה דקות לומר שלום בביתו ולחזור לישיבה. ואומרים בשם רבי חיים שמואלביץ או בשם קודמים לו, שיי"ב וי"ב אינו כ"ד. כי צריכים כ"ד שנה רצופים.

וזאת המורה הנ"ל אמרה תשובה אחרת מאד אמיתית, לב יודע מרת נפשו כמה אמתי יש בזה. כי רבי עקיבא עזב את הבית לפני י"ב שנה בלב אטום סתום וחתום, אין לשער ולתאר כמה תפילות שפכה אותה צדקת שיפתח השי"ת את לב בעלה בהבנת התורה"ק, והיא ידעה היטב כמה ישועה בעלה צריך, שהוא ממש אטום במח ובלב, ולכן שפכה דמעות מעומק הלב שיושע בעלה, עד כדי כך שאמר עליה רע"ק לתלמידיו 'שלי ושלכם שלה הוא'.

והנה לאחר ג' או ד' שנים שכשרע"ק זכה לפתיחת לב ומח בתורה"ק, עדיין אין אותה צדקת יודעת ממה שנושעה כבר, והיא ממשכת להתפלל ברחמים ותחנונים על סתימות לבו של בעלה, אם היתה מקבלת מכתב של הראש

ישיבה שרע"ק כבר זכה להבין דף גמרא, היתה מודה ומהללת להשי"ת אך התפילות כבר לא היו מעומקא דלבא כמו אתמול, שחשבה שצריכים ניסים שהוא יתפץ מעם הארץ לתלמיד חכם. וכך משמע בגמ' להדיא שלא קיבלה שום פריסת שלום כל אותם השנים.

ועתה מובן היטב שאם היה רע"ק נכנס לביתו, והיתה הצדקת רואה י"ב אלף תלמידים של בעלה, בוודאי היתה אומרת הלל מעומק הלב, אך אותם התפילות מעומקא דלבא היו חסרות לו... כי ב"ה הוא כבר הצליח יפה להעמיד י"ב אלף תלמידים. ורבי עקיבא ידע גם ידע שכל הצלחתו הוא בזכות תפילותיה. לכן הלך לבדוק אם יש בכחה להמתין עוד י"ב שנה, אם לא היתה יכולה להמתין, היה נכנס לביתו לשמח בת ישראל, אך אם שמע מפה קדשה שהיא מוכנה להתפלל עליו עוד י"ב שנה, הרי שבכח מסירות נפשה יושפע עליו עוד י"ב שנות תפילה, לזאת לא נכנס לביתו והיא המשיכה להתפלל כשעה הראשונה, שביין לא רק אות מ' נ' אלא גם אות ס' ע'...

וזוהו 'שלי ושלכם שלה הוא', לא רק ששלחה אותו לישיבה ללמוד תורה, אלא מה שהתלמיד מספר ארבע עשרה אלף שבע מאות שמונים ואחד הצליח בתלמודו, היה ע"י תפילותיה של רחל אשת רבי עקיבא. הרי שהיא בעצם התפללה על כ"ד אלף תלמידים, כי כל תפילה צריכה לחול על אחד, ובעלה כבר נכנס בשלום ויצא בשלום, ולכן חלו כל תפילותיה על כ"ד אלף תלמידים.

ונחזור לענינו, ב"ה אנו מתפללים על בנינו ובנותינו, כשהילד מביא הביתה בחינות של מאה אחוז, פעם פעמיים ושלושה, יתכן שנחלשין התפילות שהיינו מתפללים בתחילה על הילד הזה, ב"ה שמודים ומהללים, אך יש להתפלל י"ה רצון שבשבת הבאה יהיה כן, אינו כ"כ מעומקא דלבא. כי בתחילת השנה הרגשתי שאני 'צריך' מהקב"ה שיצליח הילד בחידו, אך לאחר שזוהו כמה שבועות שהוא מקבל מאה אחוז, חושבים שזה נוסע אוטומטית, וזהו טעות נורא, כי גם לאחר עשרים בחינות שהוא מביא מאה אחוז, צריך להתפלל כשעה הראשונה. כל ההצלחות הקודמים אין בהם שום הוכחה להתמדת הישועה.

בדרך הדרוש

הלימוד דתלמיד צריך לשמש את רבו ילפינו מהא דאמרין "גדולה שמושה יותר מלמודה", מדכתוב באלישע אשר יצק מים ע"י אליהו, למד לא נאמר אלא יצק וכו',

וקשה אך היה אליהו רשאי לשמש באלישע אם היה כהן רק דאין מזה הוכחה משום דגם אליהו כהן היה לדעת האומר דפנחס זה אליהו. ועכ"פ מוכח דדעת רש"י ותוס' ראם הרב כהן שרי לשמש בתלמיד כהן והנה כל המפרשים נדחקו במדרש הנ"ל שאמר ר' מאיר בזכות מצות בכורים תזכו לכנס לארץ ישראל הא ביכורים אינו נוהג אלא בארץ ישראל אם כן מקודם שנכנסו לשם אך יוכלו לקיים מצות בכורים בחוץ לארץ שיוזב ע"י מצוה זו לכנס לארץ ישראל. אכן הכוונה ע"פ גמרא דתנכות הנ"ל דכל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו מקריב ביכורים דזה שייך גם בחוץ לארץ, והיינו דילפינו מואלישע. אכן לימוד זה לכאורה נסתר דאי אלישע כהן הוה יש לומר דהביא לו בכורים ממש כקושיית רש"י ותוס' רק דיש הוכחה דאלישע לאו כהן הוה מדרשאי לאלהו לשמש עם אלישע, רק דלמא שאני אליהו שגם הוא כהן הוה, ואם דסבירא ליה דעל כרחק אליהו

והיה כי תבוא אל הארץ (כו, א) במדרש רבה, אומר היה ר"מ בזכות מצות בכורים תזכו לכנס לארץ ישראל. ודרכי תמיד לפרש כל מקום שאמר 'היה פלוני אומר' שדייק בזה הלשון לומר שאמא דאמר זה לשיטתו אויל במאי שאמר כבר במקום אחר, לכן נראה לי לפרש גם הכא כשיבטנו זהה.

והנה איתא בגמרא דכתובות צו א' כל מה שהעבד עושה לאדונו גם התלמיד חייב לעשות לרבו, ואמרין עלה בירושלמי 'אבל אסור לשמש בתלמיד כהן וראיתי בכמה שו"ת שנסתפקו בזה באם גם הרב כהן אי שרי לשמש בתלמיד כהן, ואני הבאתי ראיה להיתר מהא דגרסין סוף כתובות (קה ב) דכל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו מקריב בכורים, שנאמר ואיש בא מבעל שלישים ויבא לחם בכורים לאלישע וכי אלישע אוכל בכורים היה אלא כל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו מקריב ביכורים, ועיי"ש שנדחקו רש"י ותוס' דלמא באמת אלישע כהן היה, ואם כן מזה יש ראיה גמורה, דעל כרחק סבירא לתו להתוס' ורש"י דאם גם הרב כהן שרי להשתמש בתלמיד כהן, דאם לא כן אמאי לא הוכיחו בפשיטות דעל כרחק אלישע לאו כהן הוה, דהא עיקר

לאו כהן הוה מדיטמא לצרפית הא יש לומר כתירון רבינו בחיי הנ"ל דקברי כותים אינן מטמאים. ולפי זה מדויק היטב מה שאמרנו היה ר' מאיר אומר, דר' מאיר לשיטתו אויל דסבירא ליה ב"ק לח א אפילו גוי שלמד תורה הרי הוא ככהן גדול ופליגי ארשב"י דסבירא ליה אתם קרוים אדם וכו', דר' מאיר סבירא ליה דקברי כותים מטמאין, ועל כרחק אליהו לאו כהן הוה, ולפי זה שפיר מוכח דאלישע לאו כהן הוה מדרשמש את אליהו, ואם כן שפיר מוכח מהאי ילפותא דאליהו דאיש מבעל השלישים הביא בכורים לאלישע וכי אלישע כהן הוה אלא דכל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו מקריב ביכורים ולהכי אתי שפיר מה שאמר ר' מאיר בזכות מצות בכורים תזכו לכנס לארץ ישראל דמשכחת לה בכורים גם בחוץ לארץ ע"י שמביא דורון לתלמיד חכם כנ"ל ודו"ק.

(חוט המשולש)